

Varga Ádám*

Románia nyugati integrációja

Románia kelet-európai ország, egyben a legnagyobb a Balkánon, és határos a Fekete-tengerrel. Egész történelme során szembesült azokkal a dilemmákkal, amelyek egyrészt európai államként való önmeghatározásából, másrészt a Moszkvához való közelségéből és közepes mértékű energiafüggőségéből erednek. Jelen írás azokat az 1990 és 2007 közötti jelentősebb külpolitikai folyamatokat mutatja be, amelyek Románia nyugati integrációját meghatározták.

Minden ország külpolitikáját alapvetően befolyásolja földrajzi fekvése, geopolitikai adottságai, azaz valamely régióhoz, szubrégióhoz való tartozása. Románia helyzete ilyen szempontból igen sajátos. Az ország különböző régiók és nagyhatalmi érdekövezetek találkozásában fekszik. A területét alkotó három történeti tartomány Európa három különböző régiójához köti: a Havasalföldet a Balkánhoz, Moldvát Kelet-Európához, Erdélyt pedig Közép-Európához fűzik történelmi, vallási, kulturális és politikai hagyományai. A román politikai elit mindig tudatában volt e hármaskötésnek, ezért élt és él bennük a félelem, hogy e különbségek bizonyos történelmi-politikai körülmények között az ország integritását veszélyeztetik. Románia tehát már csak földrajzi fekvése miatt sem teheti meg, hogy külpolitikájának kialakítása során ne legalább három irányba tekintsen egyszerre.

Az 1989 után bekövetkezett változások arra kényszerítették Romániát is, hogy kidolgozza új külpolitikai doktrínáját, meghatározza helyét az új Európában. A visegrádi négyektől eltérően 1992-ig nem tudta eldönteni, milyen formában és melyik régióhoz kíván tartozni. Az egyik felfogás abból

indult ki, hogy Besszarábia, azaz Moldávia visszaszerzésével és az így kialakult középhatalmi státussal az ország képes lesz stabilitását helyreállítani és fejlődését biztosítani. A másik irányzat az Európához való fokozatos csatlakozás szükségességére helyezte a hangsúlyt, és abból indult ki, hogy a világméretű súlyponteltolódások következtében Románia új kihívások előtt áll. A két irányzat közül a végül a második került előtérbe. Teodor Meleşcanu külügyminiszerségétől (1992–1996) kezdődően erősödött a nyugati integrációt támogatók tábora, azonban a politikai elit végső állásfoglalása csak 1996-tól, Emil Constantinescu elnöksége idején született meg. Ettől kezdve – a közös állásfoglalás és a közös célok értelmében – következetesen törekedtek az ország euroatlanti integrálására. Az ország 2004-es NATO-, majd 2007-es EU-csatlakozása végül a románok „Európába való visszatérése” érdekében kifejtett politikai erőfeszítéseknek és Románia speciális geopolitikai fontosságának lett az eredménye. Ez utóbbi kapcsán különösen az EU és NATO azon törekvései fontosak, hogy Románia révén „megvessék lábukat” a fekete-tengeri térségben, ahonnan rálátással lehetnek Oroszország „hagyomá-

nyos” befolyási területére és korlátozhatják azt, továbbá részesei lehessenek a régió energetikai programjainak.

Románia az EU- és NATO-tagság elérésének érdekében számos kezdeményezésben, illetve regionális projektekben vett részt a Balkánon és a Fekete-tenger térségében, s mindeközben politikai és diplomáciai téren önálló kezdeményezések egész sorával jelentkezett. Az ország az Egyesült Államok egyik legfontosabb szövetségesévé vált Európában, s az öreg kontinensen időközben általánossá váló Amerika-ellenesség dacára mind katonailag, mind politikailag támogatta a Bush-adminisztráció politikáját.

Posztkommunista külpolitika, 1990–2000

A hidegháború után a román külpolitikát – az első évek bizonytalankodását követően – az euroatlanti struktúrákhoz való csatlakozás iránti elkötelezettség jellemezte. Mind Ion Iliescu (1992–1996), mint Constantinescu (1996–2000) elnöksége idején következesen kihasználták Románia lehetőségeit és fejlesztették képességeit a nyugati intézményekhez való csatlakozásra egy olyan program elfogadásával, amelynek célja a NATO és az EU igényeihez és követelményeihez való alkalmazkodás volt.

Bukarestnek komoly félelme volt, hogy az euroatlanti csatlakozási folyamat esetleges kudarca – amellet, hogy megfosztaná az országot a nélkülözhetetlen nyugati forrásoktól – súlyosan aláásná Románia tekintélyét, és kiaknázzhatatlanná tenné geopolitikai helyzetét. A közép-európai csatlakozási folyamatból történő esetleges kimaradásukat ezért az ország elszigetelődésével tartották egyenértékűnek. Románia számára a

rendszerátváltást követően kiemelten fontosá vált annak az eshetőségnek az elkerülése, hogy egy olyan „szürke zónában” találja magát, ami egyfajta pufferterület Oroszország és Kelet-Európa között.

Románia külpolitikai aktivitását tehát a nyugati források megszerzése, az oroszországi befolyás kivédésének szándéka és az elszigetelődés elkerülése motiválta. Ezek alapján határozták meg a román külpolitika elsődleges céljait:

- kompromisszum elérését a moldovai kérdésben;
- a kétoldalú kapcsolatok helyreállítását Magyarországgal és Ukrajnával;
- a NATO- és EU-kezdeményezésekben való részvételt;
- a regionális együttműködés és stabilitás támogatását.

A moldáv kérdés rendezése

Miután Moldova 1991 augusztusában egyoldalúan kikiáltotta függetlenségét, egy ideig a román és a moldáv kormány is törekedett a két ország egyesítésére. Az újraegyesítés végrehajtása Oroszország – a Moldovában állomásozó 14. orosz hadsereg jogi státusának rendezetlensége – miatt hiúsult meg.

Moldova helyzetének rendezése több problémát is felvetett. Az első, hogy Moldova független államként való elismerését követő újraegyesítése Romániával rendkívüli – akár az utóbbi területi szuverenitására is állandó fenyegetést jelentő – precedenst teremtett volna. Az mindenestre bizonyos, hogy a későbbiekben fontos eszközt adott volna Moszkva kezébe regionális politikáinak érvényre juttatásához. Az akkori tisztázatlan moldovai helyzetet jól jellemzi Victor Ciorbea volt román miniszterelnök egyik nyilatkozata:

„Ebben a pillanatban a helyzet az, hogy van az orosz hadsereg, egy idegen erő egy független államban, amelynek tulajdonképpen nincs is hadserege. Moldovának még közös határa sincs Oroszországgal. Meg kell határozni, hogy ez a hadsereg kinek tartozik felelősséggel, és milyen feltételek mellett tartózkodik ott.”

Transznyisziában mind az orosz, mind az ukrán kisebbség erősen ellenezte Bukarest fennhatóságának kiterjesztését, a Romániához való csatlakozással szembeni ellenérzéseiket a szláv kisebbségek nyíltan megfogalmazták. Ilyen körülmények között az újraegyesítés lehetősége hamar elvesztette vonzerejét mind a románok, mind az azt támogató moldávok számára.

A maguk részéről a románok attól is féltek, hogy az újraegyesítést követően Bukarest kapcsolatai Moszkvával súlyos károkat szenvednének, aminek a végkimenetelét nem lehet pontosan megjósolni. Ekkoriban a román politikai elitben nem mindenki volt teljes mértékben a nyugati integráció elkötelezett híve, és többen féltek annak kudarctól, tehát Oroszországra mint orientációs alternatívára tekintettek, ha Románia EU- és NATO-csatlakozási törekvései megghiúsulnának. Tekintettel Oroszország instabil kapcsolataira a nyugati intézményekkel (IMF, EU, NATO) és az újraegyesítés esetén elkerülhetetlen orosz ellenkezésre a román politikai elit nem kockáztathatta meg, hogy Bukarest a nemzetközi elszigetelődés veszélyével szembesüljön.

Moldáv részről az újraegyesítéssel szembeni kifogások még szélesebb körűek és határozottabbak voltak. 1992-ben a moldáv politikai elit jelentős része elfogadta a „két ország doktrínát”, amelyben kimondták, hogy megvédik Moldova függetlenségét, megkezdik egy egészséges távolság kialakítását Romániától, azonban továbbra is szoros kulturális kapcsolatokat

tartanak fenn vele. Az 1994-ben felálló új kormányban az újraegyesítést ellenző erők voltak többségben, az ország egyfelől csatlakozott a NATO partnerség a békéért programjához, másfelől a Független Államok Közösségéhez (FÁK), s az 1995-ben megtartott népszavazáson a lakosság 95 százaléka a függetlenségre voksolt.

Moldova 1994-es csatlakozása a Független Államok Közösségéhez racionális választás volt, és új fejezetet nyitott Chişinău külpolitikai programjában, arra kényszerítve Moldovát, hogy egyensúlyt tartson fenn Moszkva és Bukarest között. A román képviselőház 1994 áprilisában elítélte Moldova csatlakozását a FÁK-hoz, amire azonnal határozott választ kapott Chişinăuból: Bukarest tiltakozását egyszerűen egy független állam belügyeibe történő beavatkozásnak nyilvánították. Moldova és Románia kapcsolatait innentől kezdve az a politikai irányvonal határozta meg, amely a két ország között kizárólag a kulturális kapcsolatokra koncentrált.

Ezzel az újraegyesítés víziója hosszú időre lekerült a napirendről, de mint azt a 2006-os és a 2009-es események, Traian Băsescu román államfő és a vele szimpatizáló román értelmiség nyilatkozatai is mutatják, nem véglegesen. Ezt támasztja alá az is, hogy Románia eddig nem volt hajlandó aláírni a két ország határait elismerő alapszerződést a Moldovai Köztársasággal.

A kétoldalú kapcsolatok helyreállítása Magyarországgal és Ukrajnával

Az 1990-es évek elején a román–magyar kétoldalú kapcsolatokat fagyossá tette az 1,6 és 2 millió közöttire becsült romániai magyar kisebbséggel szembeni román magatartás. A Ceauşescu-időkben elköve-

tett rémtettek, a falurombolásokat, a betelepítéseket nem felejtették el a magyarok. A rendszerváltozást követően az Iliescu-kormánynak sem sikerült az európai kisebbségi elveknek megfelelő eredményeket felmutatnia a kisebbségek védelme és jogainak biztosítása terén. Olyannyira nem, hogy az már Románia külföldi megítélését súlyosan rombolta, s Bukarestnek az EU és a NATO kritikájával is szembe kellett néznie. Magyarország, ahol ellenérzéssel fogadták a szélsőséges nacionalista elemek részvételét a román kormányban, a rendszerváltást követően nem fogalmazott meg területi igényeket egyetlen szomszédjával szemben sem, és a kétoldalú kapcsolatok mihamarabbi rendezésében volt érdekelt. Felelősséget érzett ugyanakkor a határon túli magyarok helyzetéért, amire a budapesti kormányt a módosított magyar alkotmány is kötelezte. Ugyanakkor Magyarország megítélését is komolyan befolyásolta a határon túli kisebbségeinek kérdése, mivel mind a NATO, mind az EU nyilvánvalóvá tette: nem szívesen vesz fel olyan tagokat, melyeknek rendezetlen problémái vannak egymással, vagyis hogy a kétoldalú viták rendezése nélkül nem lesz csatlakozás.

Budapest Ukrajnával annak létrejöttékor, Szlovákiával pedig 1995-ben írta alá az alapszerződéseket, azonban Bukarest bizonytalankodásai a román–magyar szerződés létrejöttének elhúzódásához vezettek, mindkét országot rossz színben feltüntetve a nyugati kormányok előtt. Erről az Egyesült Államok kanadai és európai ügyekért felelős helyettes államtitkára, Richard Holbrooke az Észak-atlanti Tanács előtt 1995. május 29-én a következőket nyilatkozta: „Az Egyesült Államok – úgy fogalmazhatok –, aktív megfigyelő volt azokon a tárgyalásokon, melyeket Magyarország Szlovákiával és Romániával folytatott

az utolsó három hónapban. Örülünk, hogy a magyar és a szlovák kormány eljutott a márciusban megkötött egyezményig, [...] kiábrándító, hogy Magyarország és Románia még nem jutott egyezségekre...”

A szerződés megkötésében a csúszást az okozta, hogy Románia elutasította az Európa Tanács parlamenti közgyűlése 1201/1993-as ajánlásának az alapszerződésbe való belefoglalását, ahogy azt Magyarország kérte. Az 1201-es ajánlás olyan politikai kötelezettség, amelyet a román állam szabadon vállalt az Európa Tanácsba való felvételekor, ezért sokak számára ez a vita értelmezhetetlen volt.

A holtpontról végül az 1996. szeptember 16-án aláírt barátsági és együttműködési szerződés mozdította ki a két országot, melyben mindketten ígéretet tettek a létező határok sérthetlenségének elismerésére, és elutasították az erőszakot mint a problémák megoldásának eszközét. A megállapodás politikai részét stratégiai, gazdasági és kereskedelmi klauzulák egészítették ki.

Ukrajna vonatkozásában Románia erősen ragaszkodott a Molotov–Ribbentrop-paktum elítéléséhez, mielőtt bármilyen megállapodás megszületne. (Az 1938-ban aláírt paktum Észak-Besszarábiát és Kelet-Bukovinát az Ukrán SZSZK részeként határozta meg.) Emellett Bukarest elvárta, hogy az ukrán fél garantálja a körülbelül 400 ezer ukrainai román kisebbség jogait.

Kijev a Romániával való megállapodástól Ukrajna Moszkvától való függésének csökkenését és az európai intézményekhez való közeledését várta. Bár Kijev kezdetben attól tartott, hogy a Bukarest által meghatározott előfeltételek további – Dél-Besszarábiára és Észak-Bukovinára vonatkozó – követelésekhez fognak vezetni, a két fél végül megállapodásra jutott, és 1997-ben megkötötték a szerződést. Az ukrán–román

alapszerződés a román külpolitika két fontos célját is szolgálta: a NATO-csatlakozás megkezdésének feltételeként a területi kérdések lezárását, illetve annak megakadályozását, hogy Ukrajna a nyugati intézményrendszer helyett Moszkvához közeljen. A szerződésben Románia elismerte az ukrán határok sérthetetlenségét, s ezzel Észak-Bukovina és Dél-Besszarábia elvesztését. A másik oldalon Ukrajna elítélte a Molotov–Ribbentrop-paktumot és kötelezettségeket vállalt a román kisebbséget illetően. A két ország megállapodott, hogy kölcsönösen elfogadható megoldást dolgoznak ki fekete-tengeri gazdasági és kereskedelmi övezeteikről, ahol potenciális kőolajtartalékokat feltételeztek. Ekkor rögzítették azt a később nagy jelentőséget kapott elvet is, miszerint a két országnak a felmerülő vitás kérdésekben a hágai nemzetközi bírósághoz kell fordulnia.

Az 1990-es évek második felétől Románia egyre tudatosabban és következetesebben a regionális együttműködés mintaországaként igyekezett mind a Fekete-tenger térségében, mind Délkelet-Európában. Miután a politikai elit végleg a nyugati integráció mellett foglalt állást a kilencvenes évek közepétől Bukarest együttműködési készsége a szomszédjaival fokozatosan erősödött. A román vezetés megértette és felmérte, milyen jelentősége van a feszültségek elkerülésének és a kapcsolatok rendezésének az euroatlanti struktúrákhoz való csatlakozásban.

Részvétel a NATO- és EU-kezdeményezésekben

1996-tól Románia aktívan részt vett a délkelet-európai együttműködés újraélesztésében és működtetésében. Alapító tagja lett a Délkelet-európai Együttműködési Fo-

lyamatnak (*South East European Cooperation Process – SEECP*), amelynek deklarált célja volt a térség országai európai és euroatlanti integrációjának előmozdítása, s ez utóbbi érdekében döntött a Constantinescu-kormány 1999-ben Romániának a Délkelet-európai Stabilitási Paktumban (*Stability Pact for South Eastern Europe – SPSEE*) való részvételről is. Az idő rácsafolt Bukarest azon kezdeti félelmeire is, miszerint az SPSEE valójában az országnak az európai uniós bővítési folyamatból való kimaradását hivatott ellensúlyozni, és Románia visszaminősítését jelenti fekete-tengeri és balkáni regionális szereplővé. Bukarestnek az Európai Unió által kezdeményezett SPSEE-ben betöltött egyfajta vezető szerepe megnövelte az ország külpolitikájának tekintélyét, együttműködési képességét, s a délkelet-európai együttműködésben Bukarest sikeresen bizonyíthatta együttműködési és az európai jogelvek elfogadására mutató hajlandóságát. Ez pedig lendületet adott Románia nyugati elfogadásának.

Az EU-kritériumoknak való megfelelés erős késztetése következtében, valamint annak érdekében, hogy megakadályozza az ország „leválasztását” a többi közép-európai jelölttől, Románia több közép-európai együttműködést célzó programban és kezdeményezésben is részt vett. Így 1995-ben csatlakozott a Közép-Európai Kezdeményezéshez (*Central European Initiative – CEI*) és 1997-től tagja lett a Közép-Európai Szabadkereskedelmi Övezetnek (*Central European Free Trade Area – CEFTA*). A román kormány megalakulásától, 1997-től kezdve támogatta a Délkelet-európai Együttműködési Kezdeményezést (*Southeast European Cooperative Initiative – SECI*), melynek célja a határokon átnyúló bűnözés elleni fellépés és a benne részt vevő 12 tagállam ilyen erőfeszítéseinek jobb koordinálása. Románia vezető szere-

pe ebben a kezdeményezésben – a szervezet központja is Bukarestben található – szintén sikeres szerepvállalásnak tekinthető.

Bukarest következetes külpolitikáján keresztül akarta kibontakoztatni azt a képességét, hogy összekötő kapocs legyen egyfelől a Balkán és a Fekete-tenger térsége, másfelől az euroatlanti intézmények között – ezzel regionális biztonsági „szolgáltatóként”, nem pedig „fogyasztóként” tüntetve fel magát. Ez a külpolitikai gondolat számos területen meghatározta a román külpolitika aktivitását. Az ország 1992-ben aláírója volt a Boszporusz Nyilatkozatnak, illetve alapító tagja lett az ennek nyomán 1994-ben létrejött Fekete-tengeri Gazdasági Együttműködési Szervezetnek (*Organization of the Black Sea Economic Cooperation – BSEC*) is.

Románia és a NATO kapcsolatát erősen rontotta az ország rossz emberi és kisebbségi jogi helyzete, amit tovább nehezített, hogy Románia képtelen volt a temesvári régióból Jugoszláviába irányuló olaj- és árucikk-forgalom ellenőrzésére az 1992–1995 közötti ENSZ-embargó idején, noha hivatalosan – ha nem is túl lelkesen, de – támogatta a NATO-nak az embargó betartására irányuló erőfeszítéseit. A nyugati intézményekhez fűződő jó kapcsolatok megtartásához és az ország leszakadásának elkerüléséhez éppen ezért elengedhetetlen volt, hogy 1995-től Románia részt vegyen a NATO vezetésű IFOR-misszióban Boszniában, majd 1997-ben az olasz vezetésű nyugat-európai uniós (WEU) misszióban Albániában. E szerepvállalások eredményeként a NATO ismét elégedetten tekintett Romániára, legalábbis ami elkötelezettségét és motivációját illette, bár a román vezetés még ezzel sem érthette el az ország Magyarországgal, Lengyelországgal és a Cseh Köztársasággal egyidejű felvételét az

észak-atlanti szövetségbe. Bukarest, bár nyíltan kifejezte csalódottságát és frusztrációját, nem változtatott a szövetséggel kapcsolatos politikáján.

1999-ben Romániát ismét megdicsérte a szövetség, amikor Bukarest úgy döntött, hogy légtérhasználati engedéllyel támogatja a NATO koszovói misszióját. Oroszország hasonló kérésének (légtérhasználat biztosítása a szerbeknek való humanitárius segítségnyújtáshoz) elutasítása pedig jóval több volt egy gesztusnál: egyértelmű állásfoglalás volt a NATO mellett.

A román külpolitika 2000 és 2007 között

Ion Iliescu 2000-es ismételt megválasztása az elnöki posztra nem módosított az 1996 óta követett román külpolitikán. Kommunista múltja és személyes oroszbarátsága ellenére Iliescu is a NATO-hoz és az Európai Unióhoz való csatlakozást helyezte külpolitikai célkitűzéseinek élére. Így az új évezred elejére beértek Romániának a nyugati intézmények követelményeinek való megfelelésre tett erőfeszítései: 2000 februárjában hivatalosan is megkezdhette az EU-csatlakozási tárgyalásokat, 2002 novemberében, a prágai csúcson pedig az országot meghívták a NATO-hoz való csatlakozásra. A román EU-csatlakozási tárgyalások 2005 októberében zárultak le, és az ország 2007. január 1-jén lett az unió teljes jogú tagja, míg a NATO-ban már 2004-ben megszerezte ugyanezt a státust.

Románia számára a NATO-tagság azt jelentette – mint a legtöbb kelet-közép-európai új tagállam számára is –, hogy azzal véglegesen „bekerül a nyugati struktúrába”. A román külpolitika így 2000 után is igyekezett bizonyítani elkötelezettségét a szervezet céljai iránt. Ezért, valamint to-

vábbi regionális céljai elérése érdekében Bukarest az egyik első volt azok között az európai államok között, melyek csatlakoztak a George Bush „terrorizmus elleni háborújához”. Bukarest 2002-től azzal támogatta az afganisztáni műveleteket, hogy a NATO-csapatoknak megengedte létesítményei és légtere használatát, valamint több száz katonát küldött a térségbe. Bukarest elkötelezettségét az USA, amelynek akkoriban a stratégiai szövetségek rugalmasabb rendszerére volt szüksége, nagyra értékelte. (Az Egyesült Államok 9/11 után felhagyott a nagy, állandó nyugat-európai katonai bázisok létesítésével, az újabb, kisebb, a fronthoz közelebb levő bázisok érdekében.) Románia erőteljesen támogatta az Egyesült Államokat kiképzési és logisztikai lehetőségeivel is. A 2002. októberi NATO-meghívás mögött tehát – az ország addigi teljesítményein felül – jelentős részben az USA 2001. szeptember 11. utáni új geopolitikai igényei és megfontolásai álltak, amelyeket Bukarest – a „fronthoz” való közelsége, valamint az USA érdekeinek minden eszközzel való támogatására irányuló hajlandósága miatt – ki tudott szolgálni.

NATO-tagként Románia elsődleges célja az Egyesült Államokkal való különleges kapcsolat kialakítása volt annak érdekében, hogy komolyabb befolyáshoz és szerephez juthasson a Fekete-tenger térségében. 2004. decemberi megválasztását követően Traian Băsescu elnök, 2005-ben egy Washington–London–Bukarest-tengely kialakítására irányuló programot hirdetett meg. Ennek érdekében Bukarest az Egyesült Államok számára igen fontos vállalásokat tett, köztük talán a legjelentősebb az ország keleti határához közeli, a Fekete-tenger partján létrehozandó amerikai katonai bázis terve volt, amelyről 2005-ben állapodott meg a két ország.

A 2005-ben meghirdetett új román külpolitika bukaresti értelmezésben nem csupán közeli partnerséget jelentett, hanem az USA politikájának feltétel nélküli támogatását is. Az említett „tengely” kialakításának az volt a célja, hogy az Egyesült Államokkal szoros kapcsolatban álló Romániának az „nélkülözhetetlen” szerepet biztosítson a tágabb fekete-tengeri térségben. Románia azonosult az amerikai biztonságpolitikai gondolkodás számos elemével, a pragmatikus román külpolitikából fakadóan természetesen főleg azokkal, amelyek egybeestek saját elképzeléseivel is, érintették a számára nagy jelentőséggel bíró Fekete-tenger térségét, illetve a volt szovjet érdekszférához tartozó országokat. Így a terrorizmus elleni háború mellett, amelyet feltehetően inkább egyfajta megfelelési vágy motivált, ettől kezdve a közép-ázsiai régió befagyasztott konfliktusai is a román külpolitika fontos kérdéskörévé váltak. Románia és főként Băsescu elnök, erősen megkérdőjelezve a régióban uralkodó évszázados erőviszonyokat, saját pozíciójának és nemzetközi elismertsége erősítésének céljából aktív külpolitikába kezdett.

Románia e törekvéseit értelemszerűen nem nézték jó szemmel a régió olyan hagyományos hatalmai, mint Oroszország és Törökország. Törökország például, amely politikai elkötelezettsége és kiemelten fontos geostratégiai fekvése miatt 1952-es NATO-csatlakozása óta egyfajta különleges szerepet töltött be a szervezetben, mint a szövetség érdekeinek megjelenítője és képviselője a Fekete-tengeri régióban, egyértelműen saját pozíciójának gyengülésétől tartott Románia és az Egyesült Államok „speciális kapcsolatának” erősödése esetén. Leginkább a Romániába tervezett amerikai támaszpont zavarta Ankarát, mivel az oda telepítendő akár több ezer amerikai katona révén az USA ellenőrizni tudná

a térséget, s ezáltal Törökország megszűnne „nélkülözhetetlennek lenni” Washington számára, ami jelentősen korlátozná a török vezetést abban is, hogy saját céljainak elérése érdekében kihasználja geostratégiai helyzetét.

Ankarának arra is tekintettel kellett lennie, hogy Románia közeli kapcsolata az Egyesült Államokkal komoly erőegyensúly-változást okozhat az energia és a gazdaság vonatkozásában is. A román–amerikai viszony mélyülését jól mutatja, hogy az Egyesült Államok már 2003-ban stratégiai megállapodást írt alá Romániával az energetikai együttműködés terén. Közismert, hogy Törökország földrajzilag egy olyan területen helyezkedik el, amely öszszeköti a kőolaj-és földgázkészletekkel rendelkező területeket a fejlett államokkal, elsősorban Európával, illetve tankereken történő szállítás esetén az Egyesült Államokkal. A török tengerszorosok már hosszú ideje stratégiai útvonalnak számítanak a szovjet, majd később az orosz, illetve a kaukázusi és a Kaszpi-tengeri területek energiahordozóinak nyugatra juttatásában. Az ankarai vezetés tartott attól, hogy Törökországnak a második világháború vége óta tartó egyeduralma a szorosok használatában Románia megerősödésével felborulhat. Az Egyesült Államok romániai katonai jelenléte megerősítheti Bukarest szerepét az energiaellátás diverzifikálásában, ami viszont csökkentené Törökország szerepét a térségben. Mint napjainkra kiderült, Törökország megőrizte pozícióit, hiszen a legújabb olajvezeték-elképzelések – többek között a Nabucco – is a területén haladnak majd keresztül, illetve mérete és elhelyezkedése miatt továbbra is a NATO és az amerikai külpolitika fontos szereplője, míg Romániáról és a többi kelet-közép-európai országról ez nem feltétlenül mondható el.

Oroszország szintén kritikusan viszonyult Románia erős amerikai elkötelezettségéhez. A kilencvenes évek elején (miként szinte valamennyi közép- és kelet-európai állam esetében) Bukarest kapcsolatai megromlottak Moszkvával, de a román külpolitika ezek felélesztését is fontosnak tartotta. Fejlesztésükhöz nagyban hozzájárult a 2003-ban aláírt román–orosz barátság szerződés, miként Iliescu elnök jó moszkvai kapcsolata is. Az Amerika-barát Băsescu elnök 2004-es megválasztásával azonban ismételten hűvösebbé vált a két ország viszonya. Moszkva elsősorban attól tartott, hogy Románia amerikai „bástyaként” fog működni egy olyan régióban, amely hagyományosan elérhetetlen volt az Egyesült Államok számára. Az USA hagyományos orosz érdekszférához való stratégiai közelsége, az ide történő esetleges amerikai behatolás mindig is érzékeny pont volt Moszkva számára, de legalább ilyen problémát jelentett az orosz érdekekkel ellentétes energia-szállítási projektek megjelenése és megerősödése is.

Oroszország óvatosságát és érzékenységét jól jellemezte Alekszandr Jakovenko orosz külügyminiszter-helyettesnek nem sokkal Románia NATO-csatlakozását követően tett nyilatkozata: „NATO-tagként Bukarestnek tartózkodnia kellene a 'negatív hatású' cselekedetektől. Reméljük, hogy Románia NATO-tagsága és az európai uniós csatlakozási folyamata nem fogja negatívan befolyásolni az orosz–román kapcsolatokat, a kereskedelmi és gazdasági kapcsolatok jövőbeni alakulását.” Számos elemző szerint azonban Băsescu államfő nem vette figyelembe ezeket az aggályokat, és az amerikai érdekek kiszolgálásával kiváltotta Moszkva rosszalását. Elsősorban azzal, hogy Băsescu és Románia aktívan támogatta azt a Bush-doktrínát, ami Oroszország kárára akart a

térségben pozíciókat szerezni. Moszkva megítélése szerint így történhetett meg, hogy Románia a fekete-tengeri együttműködési programját nemzetközi támogatással, gyakorlatilag Oroszország kihagyásával igyekezett megvalósítani.

Mindezzel párhuzamosan Európában is változott a helyzet. Az Európai Unió nagyobb államai egyre gyakrabban fogalmazták meg az európai érdekek különbözőségét az amerikaiától, és egyre többen bírálták George W. Bush politikáját. Az ezzel kapcsolatos vita 2002 végén és 2003-ban az iraki háborút megelőzően, majd megindítását követően csúcsosodott ki. Ennek fényében érthető, hogy Brüsszel sem volt kifejezetten lelkes a Bukarest által deklarált amerikai–brit–román tengely kapcsán. Az EU-ban sokan attól tartottak, hogy Románia túl messze ment az Amerika-barátság és az atlantizmus terén, és ha egyszer az unió tagja lesz, akkor az amerikai érdekek képviselőjeként fog fellépni. Vagyis Románia csatlakozása, kiegészítve a lengyel és brit kormányok kemény atlantista politikáját, veszélyezteti az európai integráció folyamatát és céljait. Bár több más közép-európai ország is ezt a kemény atlantista politikát követte, azonban Lengyelország és Románia két jelentősebb méretű, és ebből kifolyólag az unión belül nagyobb súllyal rendelkező ország, így az ő esetükben nagyobb hangsúlyt kapott e probléma. Románia 2007-es – sokak szerint korai – csatlakozása részben az unió azon félelmeinek volt eredménye, hogy a további késlekedés az ország integrálásában visszafordíthatatlanná teszi Románia amerikai és kemény atlantista orientációját, s ez gyengítheti az unió keleti partnerségi politikáját.

Mint már említettük, 2000 és 2007 között a román külpolitika prioritásként tekintett a Balkán és a Fekete-tenger térsége befa-

gyasztott konfliktusainak rendezésére. Bukarest kezdeményezései elsősorban a koszovói és a transznyisztriai konfliktus megoldását célozták. Koszovó kapcsán Románia következetesen támogatta a tárgyalásos rendezést, és védelmezte Szerbia szuverenitását. Bukarest álláspontját – ami ellentmondott a hivatalos amerikai politikának – elsősorban azok a félelmek motiválták, hogy Koszovó elszakadása és az ottani szerbeknek biztosított jogok példája újabb autonómia-követelésekhez vezethet a romániai magyar kisebbség részéről, amelynek megadása előtt Románia nem térhet ki.

A transznyisztriai kérdést illetően Románia folyamatosan a konfliktus rendezésére irányuló tárgyalásokban való részvételét követelte. Ezt Moszkva újra és újra elutasította, mivel úgy ítélte meg, hogy az EU-tagságra aspiráló Románia részvétele csak növelné a nyomást Moszkvára, hogy egy multilaterálisan kidolgozott és kötelező megoldást fogadjon el. A helyzet feloldására 2006-ben Románia ismételten javaslatot tett a Moldovával való újraegyesítésre, amelynek eredményeként az utóbbi az EU tagjává vált volna, amit azonban Vladimir Voronin moldáv elnök határozottan elutasított. Még ugyanebben az évben Románia megkönnyítette a vízumkiadást a moldovai állampolgárok részére. Bukarest ily módon kívánta érvényesíteni elképzeléseit Moldovával kapcsolatban, azonban a lépései mind az Európai Unióból, mind a moldovai politikai elit jelentős részéből komoly kritikákat váltottak ki.

Az EU-csatlakozást megelőző években a román külpolitika igyekezett kihasználni azt a jogát is, hogy már részt vehet az európai bizottságok működésében azt követően, hogy 2005-ben egyhangúlag jóváhagyták tagságát. Ettől egyrészt nemzetközi elismertségének növekedését, másrészt azt várta, hogy az EU adta mozgás-

tér kihasználásával jobban érvényesítheti érdekeit. Băsescu elnök egyik fő törekvése ezzel kapcsolatban az volt, hogy a román külpolitikai célok egy részét uniós célokként fogadtassa el: főként a moldáv kérdés rendezését, a Fekete-tenger térségében létrehozandó struktúrák fejlesztését, illetve ezen belül a román vezető szerep megerősítését. Ez utóbbit támasztja alá a román elnöknek 2006 májusában a *Black Sea: New Cooperation Logic* címmel rendezett bukaresti konferencián megtartott beszéde, és számos más ezzel kapcsolatos interjúja. Előadásában erőteljesen hangsúlyozta, hogy a Fekete-tenger térségének kérdéseit európai euroatlanti keretek között kell tárgyalni, mivel a térség jövője meghatározza az unió jövőjét is.

Összességében megállapíthatjuk, hogy 1990–2000 között a román politikai elit – az első évek útkeresését követően – határozottan állást foglalt az ország nyugati intézményrendszerekhez történő integrációja mellett. Ennek oly módon rendelte alá külpolitikáját, hogy közben saját nemzeti érdekeit sosem tévesztette szem elől. Sikeresen vett részt a térség országai számára indított regionális kezdeményezésekben, ami nagyban hozzájárult nemzetközi elismertségének növekedéséhez. Annak a lehetőségét, hogy Románia már 2007-ben

csatlakozzon az unióhoz, Petre Roman, az ország külügyminisztere vetette fel 1999-ben. A 2000–2007 közötti időszak a román külpolitika „különleges mobilitásának” időszaka: 2007. január elsejével az ország mindkét integrációs célkitűzése megvalósult, amely meghatározta és formálisan lezárta Bukarest átmeneti/átalakulási időszakát. Ebben tagadhatatlanul nagy szerepe volt a román vezetésnek és államapparátusnak is, de – főként a 2007-es európai uniós felvételben – nagyobb hangsúlyval jelentek meg a nagyhatalmi politika érdekei. A posztkommunista időszak első 17 évének sikeres külpolitikája miatt érzett lelkesedés ellenére a Bukarest előtt álló új kihívások továbbra is jelentősek. Főként azért, mert Băsescu elnök erősen elkötelezett Amerika-barát külpolitikája kényelmetlen helyzetbe hozta az országot Oroszországgal és a régió más kikerülhetetlen hatalmaival szemben. Az azonban mindenképpen a román politikai vezetés és Băsescu elnök érdeme, időben felismerték és kihasználták, hogy országuk a NATO és az Európai Unió szempontjából is kiemelten fontos helyen fekszik. ■

**Varga Ádám a Magyar Köztársaság diplomatája. A cikkben leírtak nem jelentik a magyar kormány hivatalos álláspontját.*

Irodalom

Vogel Sándor: Az euroatlanti integráció és a román Közép-Európa-felfogás. *Magyar Kisebbség*, 1999. 1. szám. Kolozsvár, Jakabffy Elemér Alapítvány.

Moldovan Conflict Worries Romania. *The New York Times*, 6 July, 1992.

Törökország és Európa energiabiztonsága. *Biztonságpolitikai Szemle*, Corvinus Külügyi és Kulturális Egyesület. <http://biztpol.corvinusembassy.com>.

Russia, Romania leaders sign friendship treaty. *The Russia Journal*, 4 July, 1993. <http://www.russiajournal.com>.

Message of H.E. Mr. Traian Basescu, President of Romania. The Black Sea Forum, 23 May, 2006. <http://www.blackseaforum.org/hotevent.html>.